

TENGNÄS LÄROMEDEL

Bivägen 7, 311 72 Falkenberg

Kundtjänst: tfn 019-20 69 40, info@logistikteamet.se

Redaktion: tfn 0346-502 06, goran.tengnas@telia.com

www.tengnas.se

Illustrationer	Per-Anders Nilsson, Göran Tengnäs, Stefan Gustafsson, Bengt Tengnäs Mona Balldin
Omslag	Göran Tengnäs, Per-Anders Nilsson Amanda Tengnäs, Scand Bildbyrå Fotoakuten
Fotografier	Göran Tengnäs, Marie Tengnäs Lovisa Tengnäs, Amanda Tengnäs Yadid Levy/norden.org sid 8, 70 Kari Beate Nøsterud/norden.org sid 20, 45, 66, 71, 111 Johannes Jansson/norden.org sid 10, 18, 22, 27, 28, 34, 35, 42, 54, 63, 66, 67, 69, 70, 99, 101, 106, 107, 108, 112, 116 Silje Bergum Kinsten/norden.org sid 6, 111 Magnus Fröderberg/norden.org sid 69, 71 Scand Bildbyrå sid 29, 96, 100 Fotoakuten sid 22, 26, 28, 29, 41, 50, 52, 57, 59, 71, 76, 80, 84, 85, 98, 100, 104, 106, 113, 114

Kopieringsförbud

Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen. Kopiering är förbjuden utöver lärarens **mycket** begränsade rätt till kopiering för undervisningsbruk.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

© 2015 Göran Tengnäs och Tengnäs Läromedel

Första upplagans första tryckning

ISBN 978-91-88115-02-7

Art nr 473

Printed by InPrint Latvia 2015

INNEHÅLL

1. EUROPA ~ VÅR EGEN VÄRLDSDEL 5

Vi har sju världsdelar och sex kontinenter 6

Klimatet i världen varierar 7

Europas klimat 8

Klimatzoner i Europa 9

Europas natur 10

Naturtyper i Europa 11

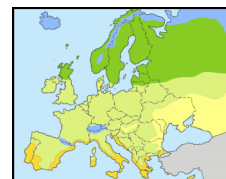
Europas befolkning 12

Befolkningen i Europa minskar 12

Befolkningstätheten i Europa 13

Europas regioner 14

Europas länder 15

2. JORDEN FÖRÄNDRAS 16

Ett glödande klot som stelnat 16

Jordskorpan är uppdelad i plattor 17

Plattorna rör sig 17

Kontinentaldrift 18

Krafter som bygger upp jordytan 20

När plattorna krockar kan det bildas berg 20

Krafter som jämnar ut jordytan 21

3. NORDEN 22

Vad är skillnaden mellan Norden och Skandinavien? 22

Karta över Nordens länder 23

Topografisk karta över Norden 24

4. MÄNNISKORNA KOMMER TILL NORDEN 25

Isen låg tjock över norra Europa 25

Hela Norden var täckt av is 26

Landhöjningen 27

De första människorna var renjägare 28

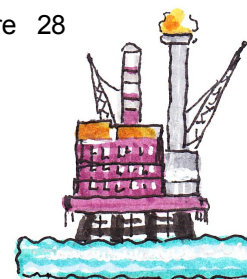
Människorna blir jordbrukare 29

5. NORDENS LÄNDER 30

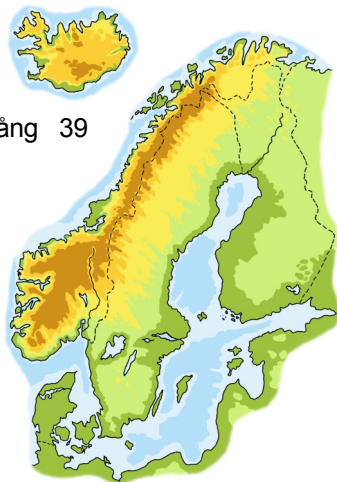
De nordiska ländernas klimat 30

Vad arbetar man med? 32

Var bor man? 33

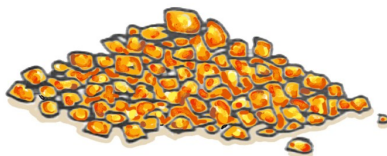

De nordiska språken 34
 Liten nordisk språklektion 35
 Nordiskt samarbete 36
 De nordiska länderna har varit ett rike 36
 Nordiska rådet 37
 Föreningen Norden 37
 Samerna 38
 Samiska är ett minoritetsspråk 38
 Samernas historia 38
 Samernas liv idag 39
 Jokkmokks marknad 39
 Sametinget 39
 Samernas flagga och nationalsång 39
 Sverige 40
 Danmark 44
 Färöarna 48
 Grönland 49
 Norge 50
 Finland 54
 Åland 58
 Island 60

6. ÖSTERSJÖLÄNDER 64

Östersjön - ett smutsigt hav 64
 Karta över länderna vid Östersjön 65
 Sovjetunionen bestämde i Östra Europa 66
 Polen blir ett fritt land 67
 De baltiska länderna gör sig fria 67
 Estland 68
 Lettland 70
 Litauen 72
 Polen 74

7. BERGSKEDJOR OCH VULKANER 76

Hur gamla är Europas bergskedjor? 76
 Vulkaner i Europa 77
 Europas största bergskedjor 78

8. VÄSTRA EUROPA 80

En tätbefolkad del av Europa 80
 Karta över länderna i västra Europa 81
 Mycket lågland i västra Europa 82
 Även en del berg och högländ 82
 Floderna - trafikerade vattenleder 83
 Europas första industrier 83
 Storbritannien 84
 Irland 88
 Frankrike 90
 Nederländerna 94
 Belgien 96
 Luxemburg 98
 Monaco 99
 Tyskland 100

9. VATTEN I EUROPA 104

Hav i Europa 104
 Vattnets kretslopp 105
 Floderna föds i bergen 106
 Viktiga floder i Europa 106
 Tidvatten 107

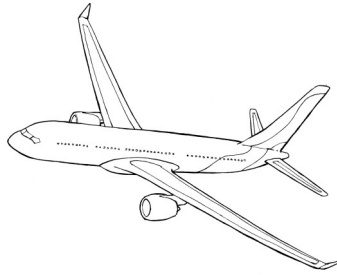
10. CENTRALA EUROPA 108

Höga berg och långa floder 108
 Karta över länderna i centrala Europa 109
 Jordbruk och gruvbrytning 109
 Eldning med kol ger föroreningar 110
 Alperna - en ung bergskedja 110
 Turismen i Alperna 111
 Många varor säljs till andra länder 111
 Österrike 112
 Schweiz 114
 Tjeckien 116
 Slovakien 117
 Ungern 118
 Liechtenstein 119

11. TRANSPORTER 120

- Import och export av varor 120
- Transporter med lastbil 120
- Transporter med båt 121
- Transporter med flygplan 122
- Transporter med tåg 123
- Transporter påverkar miljön 123

12. ÖSTRA EUROPA 124

- En del av Europa med flera stora länder 124
- Karta över länderna i östra Europa 125
- Olika naturtyper i östra Europa 126
- Många bor i storstäder 127
- Turister lockas till Svarta havet 127
- Olja och gas säljs till länder i västra Europa 127
- Ryssland 128
- Vitryssland 132
- Ukraina 134
- Rumänien 136
- Bulgarien 138
- Moldavien 140
- Turkiet 141

13. ENERGI OCH HÅLLBAR FRAMTID 142

- Vad är energi? 142
- Europa förbrukar mycket energi 142
- Det finns olika energikällor 143
- Icke förnybara energikällor 144
- Förnybara energikällor 146
- Hållbar framtid 147

14. SÖDRA EUROPA 148

- Länderna vid Medelhavet 148
- Karta över länderna i södra Europa 149
- Torra och varma somrar 150
- Macchia - en naturtyp vid Medelhavet 150
- Jordbruk och fiske 151
- Turismen är den viktigaste näringen 151
- Portugal 152
- Spanien 154

- Italien 156
- Grekland 160
- Kroatien 162
- Slovenien 163
- Serbien 164
- Bosnien och Hercegovina 165
- Makedonien 166
- Montenegro 167
- Albanien 168
- Kosovo 169
- Andorra 170
- Cypern 170
- Malta 170
- San Marino 171
- Vatikanstaten 171

15. EU ~ EUROPEISKA UNIONEN 172

- Europeiska unionen 172
- EU:s medlemsländer 172
- EU styrs från Bryssel 173
- EU-länderna samarbetar 173
- Euro - den gemensamma valutan 173

16. TABELLER 174

17. REGISTER 175

EUROPAS LÄNDER

Albanien 168	Kroatien 162	San Marino 171
Andorra 170	Lettland 70	Schweiz 114
Belgien 96	Liechtenstein 119	Serbien 164
Bosnien och Hercegovina 165	Litauen 72	Slovakien 117
Bulgarien 138	Luxemburg 98	Slovenien 163
Cypern 170	Malta 170	Spanien 154
Danmark 44	Makedonien 166	Storbritannien 84
Estland 68	Moldavien 140	Sverige 40
Finland 54	Monaco 99	Tjeckien 116
Frankrike 90	Montenegro 167	Turkiet 141
Grekland 160	Nederländerna 94	Tyskland 100
Irland 88	Norge 50	Ukraina 134
Island 60	Polen 74	Ungern 118
Italien 156	Portugal 152	Vatikanstaten 171
Kosovo 169	Rumänien 136	Vitryssland 132
	Ryssland 128	Österrike 112